

Черкащина в добу Української революції 1917–1921 рр.

Рец. на: Мельниченко Василь. Черкащина в добу Української революції 1917–1921 рр. : навчальний посібник / В. М. Мельниченко. – Черкаси : Вертикаль, 2017. – 200 с. : [фото]

Рік 2017 ознаменований доволі вагомою датою сьогоденного українського календаря – 100-річчям від дня початку Української революції 1917–1921 рр. Ця одна із найголовніших подій вітчизняної історії ХХ ст. буквально сколихнула не лише Україну, але й мало чи не всю Європу і явила справді унікальний досвід державотворення. Відтак, справою честі й обов'язку науковців-істориків України є посилення дослідницької уваги до вивчення історії цього суспільно-політичного феномену з метою об'єктивної й усебічної реконструкції подій тих буремних і славних років. Саме на це націлює й Указ Президента України від 16 січня 2016 р. «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 рр.».

Акцентуємо увагу на тому, що попри на перший погляд розлогий і багатожанровий доробок вітчизняних вчених у царині вивчення революційних подій 100-річної давнини залишається ще й чимале гносеологічне поле. Адже й на сьогодні бракує фундаментальних досліджень комплексного характеру в усій хронологічній тягlostі цієї знакової сторінки української історії. Що ж стосується регіонального аспекту означеної проблеми, то є вагомі підстави говорити про початковий і спорадичний характер її осягнення. Особливо занедбаним у висвітленні революційних подій 1917–1921 рр. залишається навчально-методичний жанр історієписання.

У зв'язку із зазначеним вихід у світ навчального посібника «Черкащина в добу Української революції 1917–1921 рр.» є дуже своєчасним і украй необхідним для вирішення як дослідницьких, так і освітніх завдань. Його автором є відомий фахівець-історик, професор кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки Черкаського національного університету імені

Богдана Хмельницького, викладач з майже 30-річним педагогічним стажем, автор понад 200 праць (серед них 5 навчальних посібників), очільник однієї з найуспішніших обласних організацій Національної спілки краєзнавців України В. М. Мельниченко. Вказане вище вже а пріогі забезпечило доволі високий рівень реалізації цього науково-навчального проекту.

Враховуючи те, що наявні матеріали про революційні події на Черкащині носять фрагментарний і переважно публіцистичний

характер, автор поставив перед собою амбітну мету: систематизувати емпіричний матеріал, надавши йому достатньої завершеності й цілісності та адаптувати текст до сприйняття тими, хто навчається й навчає. При цьому переважна більшість історичних фактів почерпнута із фондів Черкаського держархіву, оприлюднених документів, синхронної подіям періодики, що позитивно вплинуло на якість видання в сенсі об'єктивності та всеохопності висвітлення тих суспільно значимих подій.

Цілком можна погодитися і з мотиваційною аргументацією автора, що під час революційних подій 1917–1921 рр. Черкащина стала одним із ключових регіонів розгортання національно-визвольної боротьби за відновлення української державності, а її населення особливо активно включилося у державотворчі процеси. Не викликає жодних зауваг і вбачається цілком вмотивованою й методично доцільною обрана автором структура навчального посібника. Він складається з передмови, п'яти розділів, що своєю чергою поділяються на вісімнадцять підрозділів. На основі проблемно-хронологічного принципу висвітлюються події Української революції 1917–1921 років, які відбувалися на Черкащині, розкривається участь жителів краю в боротьбі за незалежність і соборність України.

Зокрема, перший розділ присвячено подіям багато в чому доленосного 1917 року – початковому етапу Української революції. Окремим сюжетом виділено тему формування Вільного козацтва на теренах краю (у жовтні 1917 р. саме в Чигирині відбувся Всеукраїнський з'їзд Вільного козацтва), загони якого згодом набули поширення всією Україною. У другому розділі йдеться про відродження державності, австро-німецьку військову присутність у краї та добу Гетьманату.

Своїм вражаючим змістовим наповненням виділяється третій розділ з хронологічним охопленням подій 1919–1921 рр. Він має досить промовисту назву: «Черкащина в епіцентрі революційних подій». На основі історичних фактів автор переконливо доводить лідерство Черкащини в багатьох революційних подіях. Зокрема, в їх епіцентрі – осередок боротьби за державність України та антирадянського руху – Холодний Яр, де повстанські загони під гаслом «Воля або смерть» у 1918–1922 рр. утримували незалежність значної самоврядної території.

У окремий розділ виділені питання господарського становища краю в революційну добу. З використанням аналітичних та історико-статистичних методів дослідження в цій структурній частині глибоко аналізується перебіг як промислових, так і аграрних процесів.

Завершальний розділ присвячено культурно-освітньому життю краю, де подається маловідомий матеріал про діяльність закладів освіти, осередків «Просвіти», преси, характеризується книговидавнича та музейна справа, робота з вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка в добу революції тощо.

Враховуючи сьогоденну практику відновлення антропологічних традицій історичної науки, В. Мельниченко підкреслює, що Черкащина – батьківщина багатьох видатних державних і військових діячів Української революції 1917–1921 рр., а відтак подає цілу галерею їх словесних портретів. Зокрема, серед уродженців краю – міністр закордонних справ, голова уряду УНР, заступник голови Директорії, президент УНР в екзилі А. М. Лівіцький, міністр морських справ УНР контр-адмірал М. І. Білинський, Генеральний суддя і міністр юстиції С. П. Шелухін, посол УНР у Греції Ф. П. Матушевський, заступник головнокомандувача Армії

УНР О. О. Загородський, генерали Ю. Й. Тютюнник, А. М. Вовк, Г. М. Базильський та багато інших визначних постатей революції.

Зміст посібника органічно доповнюють вміщені в ньому фрагменти історичних документів та додатки. Останні містять хронологічну таблицю подій та перелік історичних місць доби революції. Науково-довідковий апарат видання представлений іменним та географічним покажчиками. Ілюстративні матеріали, які сприяють більш образному засвоєнню тексту, репрезентують історичні світлини як портретного, так і сюжетного плану.

Поряд зі своєю науковою самодостатністю рецензоване видання виконує насамперед навчально-методичну функцію. Подача матеріалу навчальної книги відповідає чинним вимогам до видань такого ґтибу. Зокрема, автор дотримується найголовніших принципів класичної дидактики: науковості, доступності, наочності, зв'язку із життям тощо. Текст посібника викладено живою, доступною й високолітературною мовою. Моніторингу компетентностей студентів та учнів сприятимуть вміщені після кожного розділу запитання та завдання для самоперевірки й контролю засвоєння знань, що носять як репродуктивний, так і логічний характер. Зміст і виклад матеріалу відповідають вимогам програми з історії України для навчальних закладів усіх типів, передусім загальноосвітніх. Цінно, що основні положення посібника пройшли апробацію при викладанні автором курсу «Історія рідного краю» для студентів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького у 2001–2016 рр.

До переваг видання слід віднести й те, що воно рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького та президією правління Черкаської обласної організації НСКУ. Книга також дістала схвальну оцінку високоповажних рецензентів: докторів історичних наук О. П. Реєнта (член-кореспондент НАН України, голова НСКУ), С. В. Корновенка (професор, проректор ЧНУ ім. Б. Хмельницького), Н. І. Земзюліної (професор, директор ННІ історії і філософії ЧНУ).

Видання відзначається високим поліграфічним рівнем та привабливим і функціональним дизайном обкладинки, що є досить важливим для навчальної книги. Високу якість

оформлення забезпечили працівники знаного на Черкащині видавництва «Вертикаль» (директор – С. Г. Кандич).

На наше переконання рецензований посібник значно б виграв, аби на його сторінках був вміщений перелік умовних скорочень та аббревіатур, якими рясніє його текст. Утім вказане не впливає на однозначно високу оцінку навчальної книги, в якій з позицій сучасної методології ґрунтовно охарактеризовані основні періоди революційних подій в регіоні, а матеріал адаптований для навчальних цілей. Очевидною є й беззаперечна новизна та оригі-

нальність видання, його теоретичне та практичне значення.

Не зайвим буде також зазначити, що видання посібника уможливилось завдяки суттєвій фінансовій підтримці Черкаської обласної державної адміністрації. Це свідчить про розуміння обласною владою важливості реалізації суспільно значимих видавничих проєктів.

Запропонований посібник може бути корисним науковцям, педагогам, студентам, учням, краєзнавцям, а також широкому читацькому загалу, кого цікавить історія рідного краю в її знакові періоди.